CSEH ÉS SZLOVÁK FILMKARNEVÁL

Magánbűnök, közerkölcsök

RUDOLF DÁNIEL

MAI ÉS HAJDANI POLITIKAI BŰNTÉNYEK, ISKOLAI ABÚZUS, VÉRES MAFFIA-VILÁG: A CSEH ÉS A SZLOVÁK FILM BÁTRAN NYÚL A KÉNYES TÉMÁKHOZ.

Az immár ötödik alkalommal megrendezett Cseh és Szlovák Filmkarnevál alkalmából ismét szemlézhettük szomszédaink aktuális filmtermését, melyet egyszerre jellemez a történelmi témák iránti érdeklődés és napjaink aktuális kérdéseinek, problémáinak kibeszélése. A kínálatban szereplő három-három cseh és szlovák film között elsőfilmes és rutinos alkotó, szatirikus dráma-vígjáték és véres gengszterthriller is helyet kapott.

Bohdan Sláma filmje, a *Jeges nagyi* (*Bába z ledu*) kissé mintha a Fassbinder rendezte *A félelem megeszi a lelket* „csehes" változata lenne. A klasszikus cseh filmek groteszk humorát megidéző dráma-vígjáték egy idősödő özvegyasszony (Zuzana Krónerová) története, aki az unalmas, kispolgári mindennapok fásultsága és a saját civakodásukkal elfoglalt gyerekei, illetve azok családja által jelentett nyűgök elől egy különc idősekből álló ún. „rozmárklubban" keres menedéket, melynek tagjai a jeges Morvában úsznak versenyeket minden télen. A rokonság természetesen nem igazán nézi jó szemmel a nagymama különcködéseit, főleg miután pislákolni kezd a szerelem az asszony és egy excentrikus „öreg hippi", Brona (Pavel Nový) között.

A remek helyzetkomikummal operáló film folytatja Menzel, Forman és kortársaik tradícióját, és kellően fanyar hangvételben, de a vaskos irónia ellenére is érzékeny módon szálazza szét emberi kapcsolataink bonyodalmas kérdéseit. Hol görbe tükröt tart kortárs világunk felé (a vécébe dobott okostelefon jelenete), hol pedig szomorú tanulságokat von le az emberi természetről (a címszereplő nagyi unokáját az iskolában folyamatosan szekálják társai, de szülei a teljes kommunikációképtelenség „betegsége" folytán még csak megérteni sem képesek őt, inkább gyermekpszichiáterhez küldenék).

David Mrnka rendezése, a *Milada* és Julius Ševčík alkotása, a *Masaryk* egyaránt a cseh történelem egy-egy kiemelkedő alakjáról és – rajtuk keresztül – egy-egy vészterhes korszakáról kíván mozgóképes portrét festeni, több-kevesebb sikerrel. Mrnka életrajzi filmje „a cseh Kéthly Anna", Milada Horáková politikusnő története, aki a német megszállás alatti ellenálló tevékenysége miatt évekig koncentrációs táborban raboskodott, majd a kommunista Csehszlovákia megalakulása után – felismervén, hogy a szovjet függés legalább olyan veszélyt jelent hazájára nézve, mint korábban a náci hatalomátvétel – az egyik hírhedt koncepciós per áldozata lett.

A *Milada* ambiciózus vállalkozás, melyet készítői nyilvánvalóan a nemzetközi piacra is szántak – minden bizonnyal ezért választottak egy ismert sztárt, az izraeli Ayelet Zurert a címszerepre –, de mégsem képes felülemelkedni egy átlagos életrajzi film szintjén. A rendező szépen felmondja a kötelező leckét, elmeséli a címszereplő életének mintegy húsz esztendejét, sorra véve annak fontosabb állomásait, de ennél tovább már nemigen merészkedik a több mint kétórás játékidő során. Zurer minden tehetségét latba veti a megtörhetetlen, elveiért halálra ítélt sziklaszilárd nő megformálása során, de mégis úgy érezzük, mindezt érdekfeszítőbb lehetett volna egy fele ilyen hosszú dokumentumfilm keretein belül megvalósítani.

Julius Ševčík szintén nagyravágyó filmbiográfiája hasonló problémákkal küzd, de a *Masaryk* mindvégig képes fenntartani a közönség érdeklődését a témájául választott sors iránt. A rendező-forgatókönyvíró nem kíván mindent átfogó, a tényeket felmondó életrajzot a vászonra vinni, inkább egy konkrét krízishelyzet köré építi cselekményét.

Jan Masaryk, a csehszlovák államalapító, Tomáš Garrigue Masaryk fia, Csehszlovákia brit nagykövete, majd a Beneš-kormány (később a kommunisták által meggyilkolt) külügyminisztere, 1938-ban, a világháború előestéjén próbálja (brit és francia támogatásban bízva) megakadályozni, hogy kormánya odadobja Hitlernek a Szudéta-vidéket, mely tett nagy bizonyossággal az ország német megszállásának nyitányát és a független csehszlovák állam végét jelentené.

A rendező igyekszik minél jobban árnyalni főhősének jellemét, ennek egyik

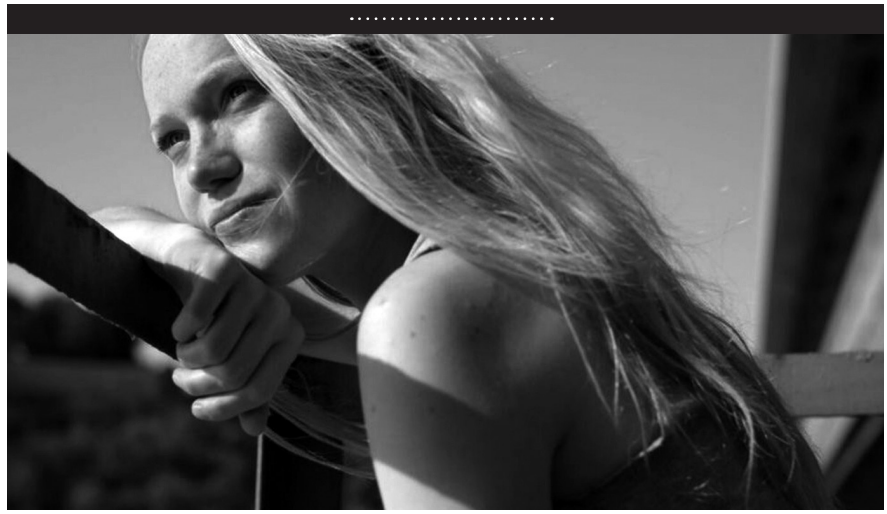

Tereza Nvotová: **Léna** (Dominika Morávková Zeleníková)

fő eszköze a kerettörténetként szolgáló pszichiátriai szál, mikor is a kudarcba beleroppant Masaryk egy amerikai elmegyógyintézetben kúráltatja magát és meséli el emigráns német orvosának az odavezető utat. A Masarykot alakító színész, Karel Roden, képes emberi közelségbe hozni ezt az egyszerre briliáns és esendő figurát, aki szíve szerint zongorista szeretett volna lenni, de végül a sors szeszélyei folytán a történelem frontvonalába került.

A szlovák felhozatal inkább a mai helyzetre összpontosít, olyan aktuális problémákkal foglalkozik, mint a társadalmat átszövő korrupció és bűnözés vagy a nők elleni erőszak kérdésköre. A korábban főként színésznőként ismert Tereza Nvotová debütáló nagyjátékfilmje, a *Léna* (*Špina*) érzékeny realista dráma egy kamaszlányról, aki öngyilkosságot kísérel meg miután egyik tanára megerőszakolja őt. A szégyent elviselni és a történekről beszélni képtelen Lénát szülei elmegyógyintézetbe utalják, ahol hamar megtapasztalja, mennyire erősek az övéhez hasonló esetekkel szembeni előítéletek nem csak az orvosok, de a többi ápolt részéről is. A társadalmi béklyókat és saját hallgatását kell a lánynak megtörnie, ha azt szeretné, hogy igazat adjanak neki.

A fiatal rendező érzékenyen, hőseinek sorsa iránti megértéssel nyúl a kényesen aktuális és több ok miatt is felkavaró témához, melyet igencsak segít az, hogy láthatóan pontosan érti – sőt, inkább érzi –, miként ültesse át a film nyelvére kamaszhőseinek belső világát. Nvotová megbirkózik a kamaszlélek hiteles ábrázolásának rendezőt és forgatókönyvírót próbáló feladatával. Habár olykor úgy érezhetjük, mintha láttunk volna már hasonló történetet és miliőt a vásznon és a cselekmény is kissé leül helyenként, mindezért igyekszik kárpótolni minket a naturalizmusában hiteles környezet és jellemábrázolás, melyhez sokat hozzátesz az alkatra is jól kiválasztott színészek játéka. Kiváltképp a címszereplő, Dominika Morávková-Zeleníková, aki – hiába jár a valóságban közelebb a harminchoz, mint a tizenhathoz – már puszta jelenlétével a megrontott ártatlanságot sugározza a nézőnek.

Peter Bebjak gengszterfilmje, *A határ* (*Čiara*) ellenben vérbeli férfi-történet, egy bűn útjára tévedt családfő pokoljárásának krónikája. A szlovák-ukrán határon egész családok, falvak kenyérkeresetét jelenti az illegális csempészet, legyen szó Ausztriába igyekvő menekültek vagy anyagi javak, cigaretta és drogok keletről nyugatra juttatásáról. Főhősünk, Adam (Tomáš Maštalír) ennek a világnak meghatározó személyisége, egy csempészbanda feje, aki pontosan ismeri a szabályokat, az alvilág írott és íratlan törvényeit. A sors mégis úgy hozza, hogy olyan lépéseket kell tennie és olyan sötét ügyekbe kell ártania magát, melyekért végül ő és családja kénytelenek súlyos árat fizetni.

Julius Ševčík: **Masaryk** (Karel Roden)

A *Léna* mellett *A határ* talán a „legfrissebbnek" ható mozi a kínálatból, nem csupán a cselekmény aktualitása, de a kortárs akcióthrillereket idéző megvalósítás tekintetében is. A rendező kellő profizmussal hozza össze a hollywoodi bűnfilmek sablonjait és stiláris megoldásait a helyi, lokális „ízekkel", a keleti végeken tengődő, több értelemben is határsávban élő emberek sivár környezetével. Bebjak nem fukarkodik sem a művérrel, sem a lőszerpatronokkal, a brutális külcsín viszont érző szívet takar, és filmje Adam drámáján keresztül egy az egész régióra jellemző létélmény, a „közép-kelet-európaiság" szó szerinti határhelyzetének kérdéseit boncolgatja.

Valamelyest hasonló ambíciókkal bír Mariana Čengel Solčanská szintén alvilági körökben mozgó alkotása is, mely a szocializmus bukása és az önálló szlovák állam létrejötte utáni viharos évekbe kalauz bennünket. Az *Emberrablás* (*Únos*) egy több szálon futó politikai thriller, melynek fő csapásvonalát egy, a '90-es évek derekán történt valós esemény alkotja, mikor is Vladimír Mečiar miniszterelnök a titkosszolgálat vezetőjével szövetkezve elraboltatta a maffiával Michal Kováč államelnök fiát, így próbálván nyomást gyakorolni ellenfelére és befolyásolni a politikai csatározások kimenetelét.

Hasonlóképp, mint *A határ* esetében, a film minden szereplője nyakig gázol a bűn mocsarában, amiből – legalábbis a rendező szerint – nincs igazán kiút. A bűnözés itt azonban nem csupán a helyi kiskirályok és az általuk lefizetett rendőrök miliőjében jelenik meg, hanem az állami szintre emelt korrupció és az alvilággal parolázó honatyák machinációinak kelléke. A film főhősei egy gengszter-barátnőből lett fiatal újságíró (Rebeka Poláková) és egy fásult rendőrhadnagy (Milán Mikulčík), akik egyszerre nyomoznak a felsőbb körök által eltussolni kívánt emberrablás és a lány bátyjának brutális meggyilkolása ügyében. A forgatókönyv igyekszik minél árnyaltabb kor- és kórképet adni a '90-es évek szlovák politikájának és alvilágának kapcsolatáról, de éppen emiatt fut bele a legtöbb hibába. A cselekmény szerteágazó szálai és karakterei egy idő után fárasztóvá válnak és hiába az alig száz perces játékidő, a néző már a felénél unalmasnak érzi a hosszadalmas közéleti tablóba ágyazott nyomozgatást és akciózást. •